

LAURA FREUDENTHALER

MBRETËRESHA HESHT

ROMAN

BOTIMET TOENA

Botimi i kësaj vepre u mbështet financiarisht nga TRADUKI, një rrjet letrar ku bëjnë pjesë Ministria Federale e Evropës, Integritimit dhe Punëve të Jashtme në Republikën e Austrisë, Ministria e Jashtme e Republikës Federale të Gjermanisë, Fondacioni Zvicëran Pro Helvetia, Grupi i Interesit të Përkthyesve dhe Përkthyesve (Shtëpia e Letërsisë Vjenë) me porosi të Ministrisë Federale të Artit, Kulturës, Shërbimeve Publike dhe Sportit në Republikën e Austrisë, Instituti Goethe, Agjencia Sllovene e Librit, Ministria e Kulturës e Republikës së Kroacisë, Departamenti i Kulturës i Qeverisë së Principatës së Lihtenshtajnit, Fondacioni Kulturor i Lihtenshtajnit, Ministria e Kulturës e Republikës së Shqipërisë, Ministria e Kulturës dhe Informacionit e Republikës së Serbisë, Ministria e Kulturës e Rumanisë, Ministria e Kulturës e Malit të Zi, Ministria e Kulturës e Republikës së Maqedonisë së Veriut, Ministria e Kulturës e Republikës së Bullgarisë, Panairi i Librit në Lajpcig dhe Fondacioni S. Fischer.

LAURA FREUDENTHALER

MBRETËRESHA HESHT

roman

Përktheu nga origjinali gjermanisht:
Admira Poçi

BOTIMET TOENA

Tiranë, 2021

Autori: Laura Freudenthaler

Titulli në origjinal: Die Königin schweigt

Botoi në gjermanisht: Literaturverlag Droschl GmbH

Botuese: Irena Toçi

Kryeredaktore: Sonila Kapo

Redaktore: Anrila Spahija

Korrektore letrare: Majlinda Bani

Përkujdesja grafike: Elsa Hajderaj

Kopertina: Mirjana Madhi

ISBN 978-9928-327-69-7

© e përkthimit TRADUKI

© 2018, Literaturverlag Droschl GmbH Botuar sipas marrëveshjes me
Nabu International Literary Agency, Firenze .

© në shqip Botimet Toena

BOTIMET TOENA

Rr. “M. Gjollesha”, K. Postare 1420, Tiranë

Tel. +355 4 22 40 116

E-mail: info@toena.al

botimet.toena@gmail.com

www.toena.al

Paraardhëseve të mia

NDONJËHERË AJO BËNTE KAFENË dhe, ndërsa uji kalonte nëpër filtër, shkonte te dera e shtëpisë, ashtu si kishte vepruar më parë çdo mëngjes për të marrë gazetën. Në kutinë postare kishte gazeta të shumë ditëve dhe, kur Fani i mori, një kafshëz e vogël ra mbi shkallët e gurta. Një gërshërëz. Kur fëmija kishte qenë e vogël, Fanit i ishte dashur ta tregonte prapë e prapë historinë, se si njëherë, asokohe në fshat, tek ajo kishte ardhur një druvar, sepse i dhembte shumë veshi. Gjatë tregimit fëmija kishte ngritur duart drejt veshëve dhe kishte mbyllur sytë, pasi nuk donte ta shihte atë që po përfytyronte. Por kurrë nuk i mbyllte veshët, përkundrazi e dëgjonte historinë deri në fund dhe lëshonte një tingull midis llahtarës dhe magjepsjes, kur Fani tregonte, se si i kishte tërhequr druvarit nga veshi një gërshërëz të madhe me piskatore. Fani e largoi me këmbë kafshëzën nga cepi i shkallëve. Kur mbesa ishte pak më e rritur, thoshte me zë qortues, se nuk ishte aspak e vërtetë, që gërshërëzat të futen në vesh dhe që Fani tregonte histori tmerri. Fani hodhi sytë në pjesën e përparme të kopshtit të saj. Ferrat me gonxhet e vogla të trëndafilut tashmë prej kohësh nuk ishin më aty. Bredhi lartohej si përherë në qoshen e majtë të kopshtit dhe tërhiqte shumë korba, që rrinin për kohë të gjatë mbi degët e gjera. Ndonjëherë Fani shkonte deri te porta e kopshtit dhe shihte rrugën jashtë. Kur shihte ndonjë fqinj, i cili e vinte re dhe ngrinte dorën për ta përshëndetur, ndoshta donte të vinte në drejtim të

saj, Fani kthehej brenda në shtëpi. Ajo hidhte kafënë në një filxhan. Kur qumështi ishte thartuar, shtonte pak ujë. Ulej në tryezën e ngrënies, i hidhte kafesë disa lugë sheqer dhe e trazonte. Në njërën prej gazetave kërkonte fjalëkryqin dhe merrte në dorë një stilolaps. Ndoshta syzet i kishte lënë te parvazi i dritares në dhomën e ndenjjes. Përpiqej të kuptonte të dhënat që sidoqoftë përsëriteshin prej dekadash dhe shënonte disa germa nëpër kutiza. Mbesa thoshte, se germat e Fanit dukeshin si këmbët e pulës. Fani shihte nga dritarja e kuzhinës. Më parë, kur shquante postierin të kalonte atypari, ajo shkonte te dera e shtëpisë, merrte postën dhe këmbente ndonjë fjalë me të. Tani postieri nuk ishte më i njëjti dhe vinte në kohëra të ndryshme. Fani nuk dinte të thoshte me siguri, sa ishte ora, ç' pjesë e ditës ishte. I hodhi sytë sërish fjalëkryqit. Në kokë i shfaqej një fjalë, por nuk ishte ajo që po kërkonte. Një rrokje e vetme, që Fani nuk e dinte ku e kishte vendin. Por ku ajo rrinte ulur kështu në tryezën e kuzhinës, me një kafe dhe gazetën, mund të ndodhte që ky çast t'i dukej si i njëjtë me atë pak më parë.

MËNGJESEVE AJO NGRIHEJ GJITHNJË E PARA, ndërsa të tjerët flinin ende. Ishte diçka e mistershme të ishe e vetmja që ishte zgjuar nga gjumi. Askush nuk e dinte, se ishe atje. Për një gjysmë ore a një orë të tërë Fani ishte vetëm, pinte kafënë dhe mendonte, se ç'kishte për të bërë atë ditë, pastaj fillonte me ngadalë të kryente punët. Në ditë të mira përjetonte çaste si ato të kahershmet, çaste të shkëputura të kaluara, që vinin në kohët e sotme, pasi ishin përjetuar shumë herë. Por shpesh Fani nuk ngrihej dot nga shtrati për ditë me radhë dhe as nuk e dallonte njërin ditë nga tjetra. Qëndronte shtrirë në shtratin e saj martesor, që kurrë më, për dekada me radhë, nuk e kishte ndarë me dikë, ndërsa nga dritarja dukej se si ditët kalonin. Në pemën e kumbullës kishte disa zogj, ata iknin, kur binte shi, vinin prapë, kur dielli shkëlqente. Ndonjëherë Fanit i dukej, se dëgjonte hapa rreth shtëpisë. Binte zilja e telefonit. Fani përpiqej të krijonte në trupin e saj impulsin që do të mund ta drejtonte atë dhe ta nxirrte nga shtrati. Më kot. E dëgjonte zilen e telefonit, tek binte. Përfytyronte, që Hana dëgjonte me kujdes tingullin në receptorin e telefonit dhe priste që Fani ta ngrinte. Nga koha që kalonte derisa të pushonte telefoni, Fani konstatoje, sa i madh ishte shqetësimi i Hanës, dhe sa i madh probabiliteti që Hana t'i hipte makinës dhe pas tri orësh të hynte te dera e shtëpisë. Kjo kishte ndodhur vetëm njëherë, por qysh atëherë Fani gjithnjë shpresonte, se do të ndodhte përsëri. Zilja e telefonit pushoi. Fani nuk arriti të ngrihej. Ndoshta mund të kishte qenë edhe e mbesa. Ajo

kishte kohë që nuk bëhej e gjallë. Herë pas here vinte ndonjë kartolinë nga jashtë shtetit. Fani ktheu kokën nga jastëku në qoshe. Mbi komodinë ishte një libër me faqe boshe dhe ballinë të verdhë në të artë. Ai i kujtonte të mbesën. Vetëm faqja e parë e librit nuk ishte bosh, mbi të mbesa kishte shkruar: Gjyshe e dashur. E më poshtë shkruhej se ajo i dhuronte Fanit këtë libër për të hedhur kujtimet e saj. Mbesa kishte dashur të fliste me Fanin për kujtimet. Jo përrallat e tua të fshatit, i kishte thënë ajo. Të shkuarën e vërtetë. Fani kishte buzëqeshur. Nuk po e kuptonte, çfarë kërkonte fëmija prej saj. Ende nuk e dinte. Ndoshta fëmija tashmë e kishte kuptuar, që të vdekurit është mirë t'i lësh të prehen, e prandaj ishte zhdukur. Për të mbesën, kishte mundësi që edhe ajo vetë t'i përkiste të vdekurve. Mbesa e kishte pyetur, nëse kishte ruajtur ndonjë fotografi nga fëmijëria e saj. Fotografi, kishte pyetur Fani. Po, kishte thënë mbesa. Ajo ishte e paduruar. Për disa gjëra nuk flitet, thoshte babai. Gjithçka që kishte qenë njëherë, tani ndodhej në këtë shtëpi. Fani dëgjonte zhurma nga qilari, a thua se dikush po punonte në tryezën e punës. Mëngjesi, kur ajo kishte lënë filxhanin e kafesë në tokë, poshtë rrushit të frëngut, i kishte mbetur në mendje si një fotografi. Mënga e verdhë e këmishës së saj në shkurren e rrushit të frëngut, midis të gjelbrës së gjetheve dhe të kuqes së çelët të rrushqeve. Ajo ishte mësuese dhe askush nuk mbante këmishë në fshat përveç saj. Prifti admironte bukurinë e Fanit. Ajo e kthente kokën nga ana tjetër.

FLOKËT E SAJ ISHIN TË BARDHË dhe kështu do të mbeteshin. Të dridhurat nuk do t'i ndaheshin më. Zilja e telefonit ra dhe pushoi sërish. Fani hodhi sytë nga dritarja, hapi sytë e i mbylli, donte të bënte edhe njëherë gjumë të thellë. Dremiti dhe u end nëpër kohë, ishte ulur si një vajzë e vogël përtokë në çiflig atje në lug. Dielli shkëlqente me ngrohtësi dhe nuk frynte erë. Çifligu ishte i mbyllur nga tri anë. Ana e katërt ishte një portë e madhe që qëndronte e hapur. Ishte verë, toka ishte e fortë dhe e thatë, me një shtresë me rërë përsipër. Atje Fani pikturonte valë me gisht. Në stolin te muri i shtëpisë ishte ulur thatanikja plakë e fishkëllente lehtë, tek nxirrte frymën. Fishkëllima shoqëronte lëvizjet e valëve të gishtave të Fanit. Kur fëmija ngrinte sytë lart, shihte kërcinjtë e thatanikes që regëtinin, kur ndonjë mizë i ulej mbi lëkurë. Valë kaltëroshe kalonin edhe nëpër kërcinj. Fani dëgjonte edhe diçka tjetër pas fishkëllimës. Vendosi gishtin me rërë në mjekër dhe vështroi përreth. Një zog klithi dhe pastaj heshti. Zhurma vinte nga ahuri, Fani hapi veshët. Papritur gjithandej dëgjoheshin zhurma që e mbysnin atë të ahurit. Fani dëgjoi goditje, një çokitje prej së largu, hungërima e një kafshe depërtoi dobët deri në çiflig. Nga ndërtesa e ahurit doli një krijesë e madhe. Babai po vinte, përmes çifligut, në drejtim të Fanit. Sa më shumë afrohej, aq më i madh bëhej ai. Ndaloj pranë saj. Fëmija ngriti kokën dhe sytë drejt tij. Babai pohoi me kokë dhe e thirri në emër: Fanushe. Zgjati njërën dorë, si të donte

të kapte kokën e Fanit, ajo i ndjeu gishtat tek preknin ajrin. Një qime u ngatërrua në dorën e ashpër, një tërheqje dhe një dhembje e vogël, kur u këput nga koka e Fanit. Babai tundi kokën edhe njëherë dhe vazhdoi rrugën drejt portës. Fani donte t'i shkonte nga pas. Sapo ishte ngritur dhe kishte bërë disa hapa, kur e pa të zhdukej nga porta dhe nga pas dikush e zuri prej krahësh dhe e ngriti. Thatanikja plakë e vendosi Fanin sërish në vendin e saj. Fëmija kundërshtoi dhe u përpoq të kafshonte dorën që po e mbante. Fanit nuk i pëlqente shërbyesja, e cila kishte për detyrë ta ruante.

MË VONË AJO DO TË KUPTONTE, se në fshat nuk kishte asnjë fëmijë tjetër, për të cilën kujdesej dikush. Fëmijët e tjerë rrinin bashkë në grup, në pyll e nëpër çifligje, dhe kërkonin ndonjë të rritur, vetëm nëse njëri syresh vritej. Më vonë Fani dëgjoi të thoshin, se në të gjithë zonën kishte vetëm dy kujdestare fëmijësh, njëra për fëmijët e pasanikëve dhe tjetra për Fanushen. Pasanikëve u përkisnin të gjitha tokat e gjithashtu fabrika e sharrës, ku punonin shumë burra. Fani e njihte kështjellën, ku thuhej se banonin zotërinjtë pasanikë, por nuk kishte parë asnjëherë ndonjërin prej tyre, madje as fëmijët. Kohë më vonë mamaja thoshte se shërbyesja plakë, që ata e quanin thatanike, nuk bënte më për asnjë punë e prandaj kujdesej për Fanin në kohën kur të tjerët ishin në fushë. Ndonjëherë koha ishte shumë e gjatë, derisa ktheheshin prindërit dhe i vëllai. Por nuk kishte rëndësi, sa gjatë kishte pritur Fani derisa ata të shfaqeshin te porta, ajo e mbante gojën të mbyllur fort, në mënyrë që gëzimi të mos i dilte jashtë. Edhe nëse i dhembte gryka, Fani qëndronte medoemos ulur, ndërkohë që prindërit dhe i vëllai i afroheshin. Të rriturit zhdukeshin brenda në shtëpi, kurse vëllai ulej përtokë pranë Fanit. Toni ishte disa vite më i madh se ajo dhe tashmë mund të ndihmonte në fushë. Së bashku ata vizatonin figura në rërë. Fani e përkulte edhe më përpara kokën e saj dhe Toni lakonte qafën, derisa kokat e tyre takoheshin, ballë më ballë. Kur i thërrisnin për të ngrënë, ata ngriheshin, sikur trupat e tyre të kishin fituar

peshtë gjatë të ulurit. Gjatë ngrënies vendi i Fanit ishte pranë të atit. Njëherë ajo u ngjit në prehrin e tij dhe i hodhi duart në qafë. Donte t'i thoshte diçka. Babai përkuli kokën mbrapa dhe prej aty i nguli sytë fëmijës. Fani e pa largësinë që solli ky vështrim, kur babai largoi kokën prej saj. E ndjeu që duart e saj nuk e kishin vendin në qafën e të atit. Ajo i kishte duart pis dhe i ngjisnin. Fani i hoqi duart dhe i vuri mbi kraharorin e të atit për t'u mbështetur. Kraharori i të atit ishte i fortë. Fëmijës i erdhi turp. U largua nga prehri i të atit dhe u ul në stolin pranë tij.

KUR BABAI IKTE NGA KUZHINA, Fani fshihej poshtë tryezës dhe poshtë stolit. Zvarritej prapa, te cepi ku ishte errësirë dhe mbante erë të çuditshme. Fëmija mendonte, se erërat uleshin poshtë. Erërat e ushqimit e të njerëzve në tryezë, fryma e tyre, erërat e rrobave të tyre, e fundeve të mamasë dhe këmishëve të babait. Erërat e enëve, të duarve Së cep, bëhej njësh me të. Poshtë saj ndiente dyshtemë e drunjte, në kurriz dhe nga të dyja anët murin. Trysnia, druri i fortë mbi kokën e saj, e qetësonte Fanin. Nga këtu ajo mund të shihte këmbët e së ëmës, se si vinin vërdallë plot zell. Këmbët e së ëmës përgjithësisht ishin në lëvizje dhe nëse ndonjëherë ndalonin, Fani mund të shihte në to, se ç'punë po kryenin pjesa e sipërme e trupit dhe duart e mamasë. Por ndonjëherë ndodhte që mamaja të ulej në stol dhe të harronte se me çfarë ishte duke u marrë në ato çaste. Rrinte ulur e qetë, si të ishte duke ëndërruar, Fani poshtë stolit të qoshes e dallonte këtë gjendje nga këmbët e mamasë, të cilën ajo e njihnte aq mirë, më mirë se mamatë e tjera. Këmbët e mamasë në këto çaste dukeshin sikur flinin, sikur ishin duke u çlodhur nga të vrapuarit, sikur ishin duke buzëqeshur e mërmëritur në gjumë. Të buta dukeshin këmbët e mamasë në këto çaste. Fani u zvarrit tek ato dhe e vuri një rën dorë mbi një rën pulpë, në mënyrë që ta lajmëronte, përpara se t'i mbinte mamasë nga strofulli ku ishte fshehur. Nëna e vështronte të bijën sikur të ishte duke fjetur. I vendoste krahët rreth trupit të Fanit dhe kokën e

vendoste te koka e fëmijës. Fani ndiente, si merrte frymë e ëma. Ajo heshte. Duart e saj ishin mbi kofshët e mamasë. Kështu duhet të ishte, nëse flije me mamanë në një shtrat. Nuk merrej vesh, ku mbaronte ngrohtësia e trupit tënd dhe ku fillonte ajo e mamasë. Kur Fani ishte shtrirë në shtrat, ajo gjithnjë ndiente konturët e trupit të saj, në të cilat ishte futur batanija. Poshtë batanijes ajo prekte me gishta kornizën e shtratit, atje ishte errësirë dhe ftohtë. Të fjeturit në shtrat me mamanë Fani e përfytyronte si një mbulesë të pakufishme ngrohtësie. Mamaja e kishte ende kokën te koka e Fanit, sikur të ishte duke fjetur. Këmbët u zgjuan para se të zgjohej pjesa tjetër e mamasë. Ndërsa mamaja ende po merrte frymë në qafën e Fanit, duart e Fanit ndjenë se si kofshët e humbën qetësinë. Nën duart e saj, nën cohë e nën lëkurë, Fani ndiente ngutjen e këmbëve, përpara se mamaja t'i hiqte duart nga Fani. Duke u ngritur, shtroi me dorë përparësen. Duhet të kujdesej për komposton, tha mamaja. Fani qëndroi në këmbë edhe për një çast, përpara se të rikthehej poshtë stolit në qoshe. Mamaja shkoi te kthina e zahireve dhe u kthye prapë në kuzhinë. Kur u përkul të merrte një tenxhere nga bufeja, për një çast fytyra e saj u duk në fushëpamjen e Fanit. Kishte një zë, me të cilin mamaja fliste me veten e saj, mund ta dëgjoje atë ose ndoshta edhe jo.

FANI MBAJTI VESH ZUKATJEN NË AJËR, ishte zhurma e diellit. Nën dritën e tij, fëmija pa qenie të vogla pluhuri që kërcenin mbi tokë, që shndërroheshin në dervishë që shtilleshin, kur mamaja përmes tyre shkante te soba, dhe qetësoheshin vetëm nëse ajo rrinte një copë herë atje. Në dritën e diellit, që nëpërmjet dritares së kuzhinës binte pjerrtas mbi dysheme, qeniet prej pluhuri uleshin poshtë pa zhurmë si në ujë, ngadalë ngriheshin prapë sipër dhe ktheheshin si çupëlina të hutuara që vallëzonin vetëm. Fanin e zuri gjumi. U zgjua, kur i vëllai u zvarrit pranë saj poshtë stolit. Toni erdhi të vizitonte të motrën dhe për ta përshëndetur. Fani i vendosi një rëndë mbi kokë. Vëllai u ul në bisht pranë saj. Ndërsa dielli zukaft në ajër, dy fëmijët pëshpëritnin poshtë stolit në qoshe. Toni i krihte flokët së motrës me gishtat e tij dhe përpiqej të zgjidhte atë fole me flokë të ngatërruar rrodhe-rrodhe që i bëhej gjithnjë pas koke. Më pas i duhej të ikte, sepse po e thërriste mamaja. Kur Fani dëgjoi hapin e të atit, doli me nxitim nga poshtë tryezës dhe shkoi pranë të ëmës te soba. Nëse babai e shihte poshtë stolit në qoshe, e pyeste mos ishte gjë qen. Fani e dinte, se qentë kishin pleshta dhe nuk duhet të hynin në shtëpi. Si qen rri aty poshtë, i thoshte babai nënës, e cila nuk ia hidhte sytë. Babait nuk i pëlqente, kur njerëzit silleshin si kafshë. Për një grua në fshatin e tyre ai thoshte, se ajo vinte qark tinëz si një mace, me shikimin e saj të shtrembër, kurse priftin e fshatit fqinj e krahasonte me zogjtë që vidhnin farat e fushës. Por më e keqja ishte një njeri që hiqte dorë nga të ecurit me trupin drejt.

NDODHTE, që babai i gjente Fanin dhe Tonin në oborr. Nëse nuk kishin ndonjë gjë për të bërë dhe nuk kishte njeri aty afër, ata shtriheshin në mes të oborrit mbi tokën e ngrohtë. Shtriheshin me kurriz, kokat fare pranë njëra-tjetrës, dhe tregonin histori për ciganët që vinin në atë zonë njëherë në vit. Mamaja i priste ciganët, që ata të drejtonin tenxheret e shtrembëruara dhe të mprihnin thikat. Fani nuk ia ndante sytë burrit që përpunonte tenxheret dhe thikat. Ajo qëndronte te dera e ahurit dhe e vëzhgonte, derisa ai ta vinte re. Ai ngrinte njërën dorë për ta përshëndetur dhe thoshte diçka që Fani nuk e kuptonte. Ajo i afrohej. Donte të dëgjonte se ç'thoshte ai, por mamaja i thërriste që të largohej. Fani duhet të shkonte në shtëpi. Burri qeshte dhe e përshëndeste me dorë. Kur ata rrinin shtrirë me kurriz në oborr, Fani dhe Toni i rrëfenin njëri-tjetrit gjithçka dinin për ciganët. Kryesisht rrëfente Toni, pasi ai dinte më shumë se e motra. Ai rrëfente, se ciganët nuk kishin shtëpi dhe se ata të gjithë ishin muzikantë dhe këndonin me zë të lartë e kërcenin. Përveç kësaj ai kishte dëgjuar, se ndonjëherë ata vrisnin njëri-tjetrin gjatë zënkave. Kur Fani e Toni, tek tregonin këto histori, humbnin vigjilencën e tyre, mbi ta shfaqej babai. Vetëm një sekondë më parë ata, tek flisnin, kishin parë qiellin e paanë e një çast më vonë babai nga lart po i shihte aty poshtë. Ai nuk thoshte asgjë, vëzhgonte të bijtë, të cilët nuk lëviznin dot nën vështrimin e tij. Vështrimi i babait ishte një peshë që i mbante të mbërthyer

në tokë. Fani e dinte që shpina dhe pjesa e prapme e kokës së saj ishin plot me dhé. Rëra e thatë kthehej në ndyrësi nën vështrimin e babait. Ndyrësia ishte ngjitur pas Fanit dhe nëse ajo do të largohej babai do të shihte të prapmen e saj të pistë. Fani dhe Toni ngriheshin në këmbë, pa prekur trupat e njëri-tjetrit dhe pa u parë në sy largoheshin në drejtime të ndryshme. Fani kërkonte ndonjë qoshe, ku të mund të ulej dhe të ngjishte kokën pas ndonjë cope të fortë druri.

KUR FANI U RRI, nuk zvarritej më poshtë stolit të qoshes apo në ndonjë cep tjetër, por kur ishte shtrirë në shtrat, gjatë gjumit e ngjishte kokën pas drurit te koka e krevatit. Shpesh, në mëngjes, i dhembnin koka dhe shpatullat nga shtrëngimi. As histori ciganësh nuk rrëfenin më me të vëllanë, dhe Toni nuk ia krihte më flokët me gishtat e tij. Toni ishte bërë pothuaj aq i gjatë sa babai. Edhe ai ishte i fuqishëm, por fuqia e tij ishte babaxhane dhe muskujt e tij nuk përpiqeshin të dukeshin. Kur uleshin për të ngrënë, babai shqyrtonte të birin. Qafën e ulur, supet që përkuleshin përpara, kraharorin që nuk harkohej. Po të hidhte sytë babai në fytyrën e të birit, do të shikonte se ajo ngurohej gjatë shqyrimit, që muskujt e nofullës tendoseshin dhe mjekra krijonte majuc. Por babai nuk e shihte fytyrën e Tonit. Babai perceptonte qëndrimin te një njeri dhe Toni nuk qëndronte drejt. Më e keqja për babanë ishte, se Toni fliste shumë dhe me qejf. Në çifligun atje në lug ai rrinte i heshtur, por sapo shkonte në fshat, ai llafosej me njerëzit dhe qeshte shpesh me zë të lartë e me gjithë zemër. Babai bënte sikur nuk e vinte re, por Fani e dinte, se për të ishte pothuajse e padurueshme të dëgjonte të qeshurën e papërmbajtur të të birit. Babai gëzonte nam shumë të mirë në fshat. Ai ishte i gjatë dhe hijerëndë dhe e ruante gjithmonë qetësinë. Ai mund t'ia kishte mësuar të birit, se qëndrimi ndodhet në kraharor dhe se kraharori e bën një burrë hijerëndë. Por i biri nuk e kuptonte, se ç'do të thoshte ta mbaje gjithnjë dhe